

Archeologisch bureauonderzoek Oorgat 6-6a te Edam,
gemeente Edam-Volendam

Argo 311

ARCHEOLOGENBUREAU **ARGO**

Archeologisch bureauonderzoek Oorgat 6-6a te Edam, gemeente Edam-Volendam

Opdrachtgever:	Oorgat Ontwikkeling bv
Bevoegde overheid:	Gemeente Edam-Volendam
Gemeente:	Edam-Volendam
Plaats:	Edam
Deskundige namens bevoegde overheid:	M. Steur
Toponiem:	Oorgat 6-6a
Onderzoeksmeldingsnr.:	5127627100
Coördinaten:	133.371 / 503.251 (centrum)
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Oorgat 6-6a te Edam, gemeente Edam-Volendam
Rapportnr.:	Argo 311
Auteur(s):	L. Kleij
Illustraties:	L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Fotografie:	L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Opmaak:	L. Kleij
Dataverwerking:	L. Kleij
Datum uitgave:	November 2021
Versienummer:	02
Beheer en plaats projectdocumentatie:	Archeologenbureau Argo te Zaandam
Autorisatie:	J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
ISSN:	1879-7091
Goedgekeurd door de bevoegde overheid:	

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect dan wel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo	075-6314418
Symon Spiersweg 7-B14	info@archeologenbureauargo.nl
1506 RZ Zaandam	www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	7
2.1 Doelstelling en methode.....	7
2.2 Beleid.....	7
2.2.1 Landelijk beleid.....	7
2.2.2 Provinciaal beleid.....	7
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	8
2.2.4 Status plangebied.....	8
2.3 Geo(morfo)logie.....	9
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	11
2.5 Historische kaarten.....	11
2.6 Bekende archeologische waarden.....	15
2.6.1 AMK-monumenten.....	15
2.6.2 Onderzoeksgebieden en vondstlocaties.....	15
2.7 Verwachtingsmodel.....	16
3. Samenvatting en advies.....	17
4. Literatuur en bronnen.....	19
4.1 Literatuur.....	19
4.2 Internetbronnen.....	19
4.3 Afbeeldingenlijst.....	19
Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan.....	21
Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden.....	23
Bijlage 3. Afkortingenlijst.....	24
Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis.....	25
Bijlage 5. Bestaande en geplande bebouwing, maaiveldhoogten en geplande bodemingrepen.....	26

1. Inleiding

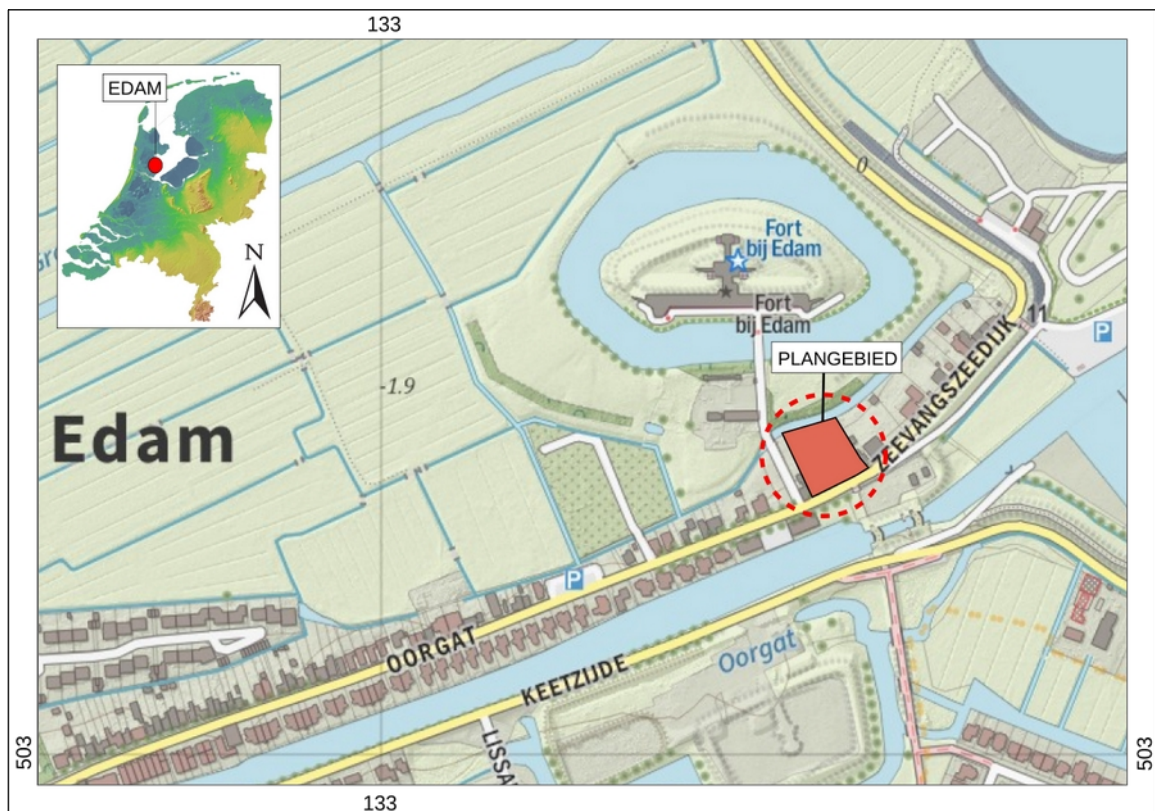
In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een archeologisch bureauonderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd door Archeologenbureau Argo in opdracht van Oorgat Ontwikkeling bv.

Het onderzochte plangebied betreft het perceel Oorgat 6-6a te Edam (afbeelding 1), de oppervlakte van het plangebied beslaat 2.766 m². De oost- en westkant van het plangebied grenst aan de percelen Oorgat 4 en Oorgat 8. De zuidkant van het perceel grenst aan de weg Oorgat en de noordkant aan een sloot waarachter het terrein van het Fort bij Edam is gelegen.

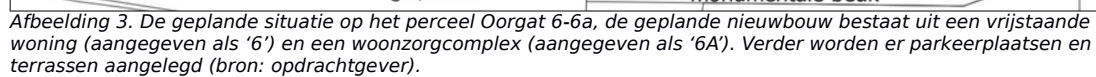
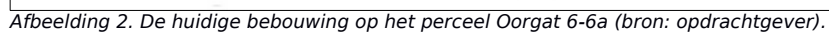
Binnen de grenzen van het plangebied bevindt zich momenteel bebouwing, het gaat om een bedrijfswoning (ca. 128 m²), een loods (591 m²) en twee schuren (afbeelding 2). Volgens de ontwikkelingsplannen zal de bestaande bebouwing gesloopt worden en plaats maken voor een woonzorgcomplex (28 eenheden) en een nieuwe vrijstaande woning (afbeelding 3). Verder wordt er verharding aangelegd in de vorm van terrassen en parkeerplaatsen.

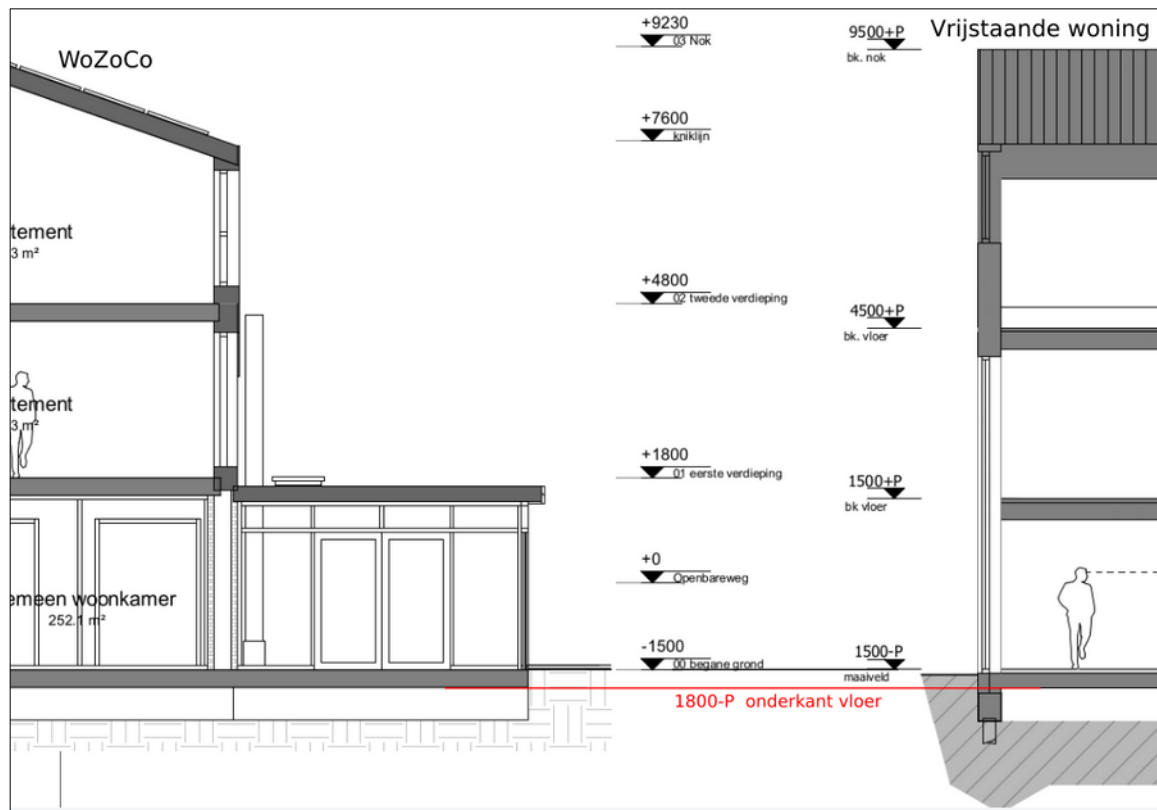
Het maaiveld loopt momenteel vanaf de dijk (waarover de weg Oorgat loopt) geleidelijk af. Langs het profiel van de dijk zal het maaiveld geëgaliseerd worden, ter hoogte van het geplande parkeergebied zal de maaiveldhoogte op 0,25 m beneden peil komen te liggen (peil = hoogte dijk = ca. 0,75 m +NAP). De rest van het plangebied zal op 1,5 m beneden peil te komen liggen. Op de locaties van de geplande bebouwing zal de begane grond op 1,5m beneden peil komen te liggen, vanwege een 30 cm dikke vloer zullen de ontgravingen echter tot 1,8m beneden peil komen te liggen (afbeelding 4).

Omdat tijdens de voorgenomen bodemingrepen eventueel aanwezige archeologische overblijfselen kunnen worden verstoord, wordt door de gemeente Edam-Volendam onderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied vereist, in eerste instantie in de vorm van een bureauonderzoek. Het doel van dit bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Het onderzoek is uitgevoerd conform de op dit moment vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) protocol 4002 "Bureauonderzoek".

Afbeelding 1. De locatie van het plangebied (binnen de rode cirkel) op een uitsnede van de topografische kaart van Nederland (bron: www.opentopo.nl).

Afbeelding 4. Uitsneden van de bouwtekeningen van het woonzorgcomplex en de vrijstaande woning, te zien is dat de onderkant van de vloer voor beide gebouwen op 1,8 m onder peil komt te liggen (bron: opdrachtgever).

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in Atlasleefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2022)

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet ruimtelijke ordening (Wro)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, project-ontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland). Ook beschikt de provincie Noord-Holland over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) in 2007 en de Wet ruimtelijke ordening (Wro) in 2009 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. De gemeente Edam-Volendam heeft het bevoegd gezag over het plangebied en kan in een vroeg stadium ruimtelijke ontwikkelingen sturen als ergens archeologische waarden bestaan of vermoed worden. Dit is in overeenstemming met het beleid van het Rijk. De actuele beleidsnota is in 2015 opgesteld (Huskens & Nyst, 2015). Hierbij is het bodemarchief geïnventariseerd en beschreven en is het beleid bepaald.

Op de bijbehorende archeologische beleidskaart (afbeelding 5) is te zien dat het plangebied in een zone valt gekarteerd als 'EdVo03', het betreft de historische kern van Edam. Er wordt gesteld dat Edam vermoedelijk in de 12^e of 13^e eeuw is ontstaan (het Oorgat, waarop het plangebied is gelegen, ontstond echter pas halverwege de 14^e eeuw) en dat *'de stadsplattegrond van Edam is sinds de 15e eeuw niet meer significant gewijzigd: de continue bewoning van Edam gedurende deze tijd kan hebben gezorgd voor de opbouw van een complex bodemarchief bestaande uit vele lagen'*.

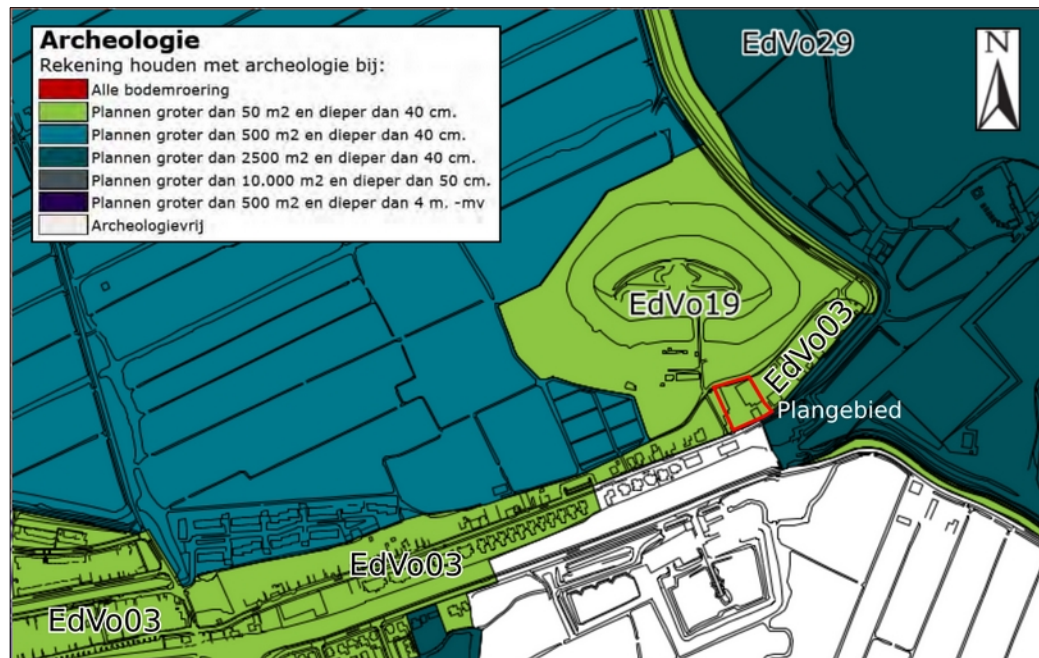
Over de waardebepaling van de zone wordt het volgende gesteld: *'Ondanks het ontbreken van bekende archeologische waarnemingen in de meeste dorpskernen kunnen, gebaseerd op de geschiedenis, sporen van bewoning vanaf de Late Middeleeuwen verwacht worden. Deze kunnen zich reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte bevinden en kunnen concreet bestaan uit fundamente van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, paalsporen van huizen, slootvullingen, gebruiksvoorwerpen alsmede sporen van werkplaatsen en handelsactiviteiten. In Edam kunnen met name langs de havens de restanten van scheepswerven worden verwacht'*.

In het plangebied kunnen dus sporen van bewoning vanaf de Late Middeleeuwen worden verwacht.

Restanten van scheepswerven moeten meer naar het noordoosten gezocht worden in de buurt van de haven zoals te zien op de kaart van Jacob van Deventer uit 1550 (afbeelding 9).

Volgens de beleidskaart is in deze zone archeologisch onderzoek verplicht bij grondroerende werkzaamheden die dieper reiken dan 40 cm -mv en een oppervlak beslaan groter dan 50 m².

Volgens www.ruimtelijkeplannen.nl heeft het plangebied de dubbelbestemming: Waarde - Archeologie. Dit houdt in dat archeologisch onderzoek verplicht is bij grondroerende werkzaamheden die dieper reiken dan 35 cm -mv en een oppervlak beslaan groter dan 50 m². De huidige diepte-vrijstellingsgrens voor het plangebied ligt dus op 35 cm -mv en niet op 40 cm -mv (de beleidskaart is enigszins verouderd).

Afbeelding 5. Het plangebied (rood omkaderd) op een uitsnede van de beleidskaart van Edam-Volendam (bron: Gemeente Edam-Volendam).

2.2.4 Status plangebied

Binnen de grenzen van het plangebied bevindt zich momenteel bebouwing, het gaat om een bedrijfswoning (ca. 128 m²), een loods (591 m²) en twee schuren (afbeelding 2). Deze zullen gesloopt worden om plaats te maken voor een woonzorgcomplex (WoZoCo), een vrijstaande woning en een parkeerplaats (afbeelding 3). Het WoZoCo zal een oppervlakte van ca. 726 m² beslaan, de vrijstaande woning een oppervlakte van ca. 138 m² (informatie opdrachtgever).

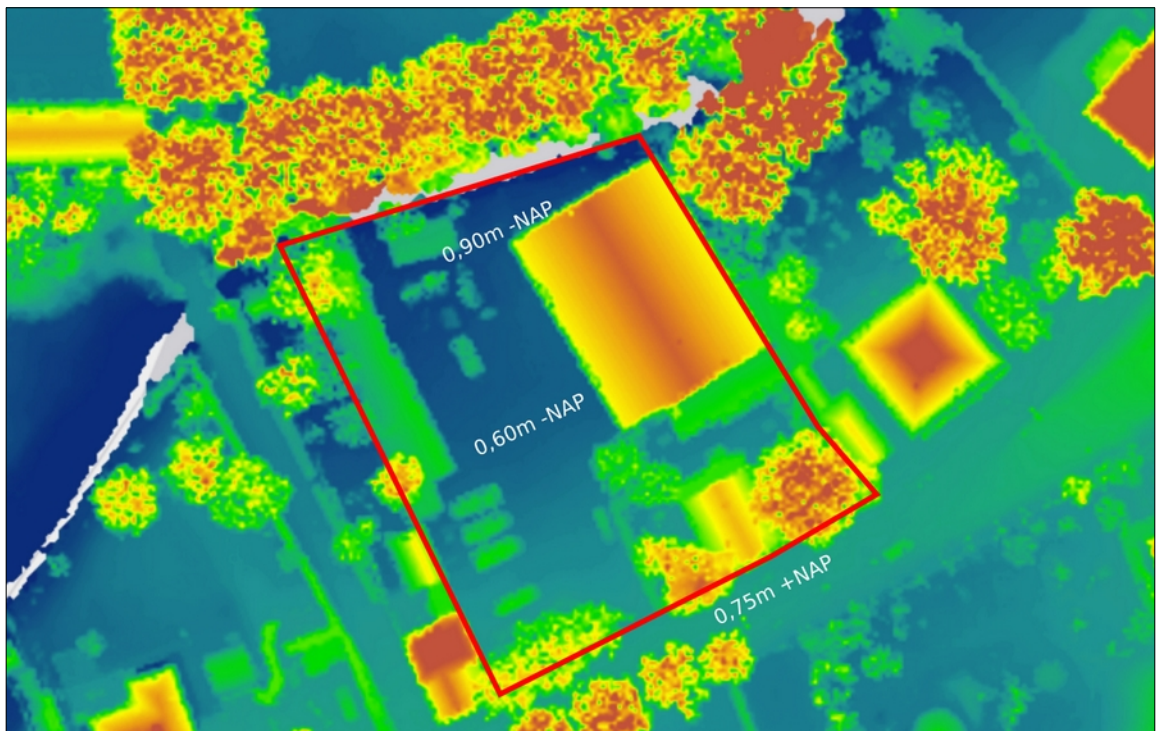
Het maaiveld loopt vanaf de dijk (waarover de weg Oorgat loopt) geleidelijk af (afbeelding 6). Langs het profiel van de dijk zal het maaiveld geëgaliseerd worden, ter hoogte van het geplande parkeergedeelte zal de maaiveldhoogte op 0,25 m beneden peil komen te liggen (peil = hoogte weg Oorgat = ca. 0,75 m +NAP). Het maaiveld in de rest van het plangebied zal op 1,5 m beneden peil komen te liggen. Op de locaties van de geplande bebouwing zal de begane grond op 1,5 m beneden peil komen te liggen, vanwege een 30 cm dikke vloer zullen de ontgravingen echter tot 1,8 m beneden peil komen te liggen (afbeelding 4).

Op bijlage 5 staat zowel de bestaande (in rood en geel) als de geplande (in groen) bebouwing weergegeven, te zien is dat het vrijstaande huis op een nog onbebouwde plek langs het Oorgat gepland is (in de zuidhoek van het plangebied). Het WoZoCo is grotendeels op de locatie van de huidige loods gepland, alleen het zuidwestelijke deel van het geplande complex is momenteel onbebouwd. Ook is op bijlage 5 de grens tussen het parkeergeelte en de rest van het perceel te zien (in blauw, zie ook afbeelding 3).

Op bijlage 5 is op verschillende punten het huidige maaiveld gemeten (zwarte stippen), onder elk punt staat een positief of negatief getal, dit is het aantal centimeters dat het terrein opgehoogd dan wel verdiept moet worden om de geplande ontwikkeling te realiseren. Dit getal is gebaseerd op de zone waarbinnen de maaiveldmeting is gelegen (voor de geplande bebouwing wordt tot -1,05 m -NAP ontgraven, het parkeergedeelte komt op 0,50 m +NAP te liggen en de rest van het perceel op 0,75 m -NAP).

Uit de bijlage blijkt dat het parkeergedeelte vrijwel alleen met ophogingen te maken zal hebben. Op de plaats van de geplande vrijstaande woning zal het meest verdiept worden: tussen ca. 1,0 en 1,6 meter onder het maaiveld (de ontgravingsdiepte neemt in de richting van de dijk toe). Ook in de directe omgeving van de geplande vrijstaande woning zal flink verdiept worden: tussen ca. 0,5 en 1,3 meter onder het maaiveld. Ter hoogte van de geplande loods zal er minder diep gegraven worden: tussen ca. 0,10 en 0,50 meter. Het centrale en noordelijke deel van het plangebied waar geen bebouwing gepland is zal worden opgehoogd.

Op de IKAW valt het het plangebied binnen een zone met een lage trefkans op archeologische waarden (<https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Archeologie%2Din%2DNederland#>).

Afbeelding 6. Het plangebied (contouren in rood) op een uitsnede van de AHN, de maaiveldhoogten zijn in wit weergegeven (bron: <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>).

2.3 Geo(morfo)logie

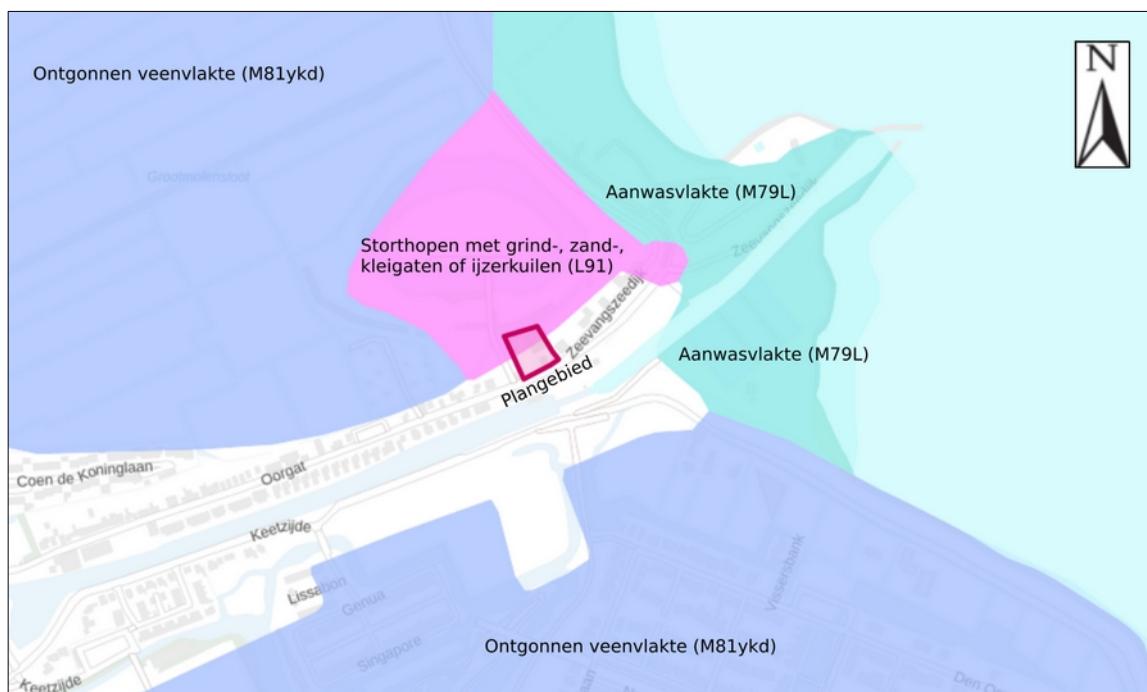
Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

In het Pleistoceen (ca. 3 miljoen jaar geleden tot ca. 10.000 jaar geleden) zijn zandlagen afgezet van honderden meters dikte. Deze liggen nu in de regio vanaf ca. 18 tot 20 meter onder maaiveldniveau. Het landschap van de omgeving van het plangebied is echter grotendeels ontstaan in de daarop volgende periode, het Holocene, van ca. 10.000 jaar geleden tot nu. Na het einde van de laatste IJstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel als gevolg en een sterke kusterosie. Door de stijging van de zeespiegel steeg ook het niveau van het grondwater, waardoor achter de strandwallen 'wetlands' met moerassen en zoetwatermeren ontstonden waarin riet- en zeggeveen ging groeien (de Nieuwkoop formatie). Omdat de zee in perioden van hoog water landinwaarts doordrong werden ook kleilagen afgezet. Ongeveer 5500 jaar geleden nam de invloed van de zee steeds meer af en groeide het hoogveen onbelemmerd. Met de middeleeuwse ontginning van het gebied (vermoedelijk vanaf de tweede helft van de 10^e eeuw na Chr.) waren niet meer de natuurlijke geologische processen maar werd de mens de meest invloedrijke factor op

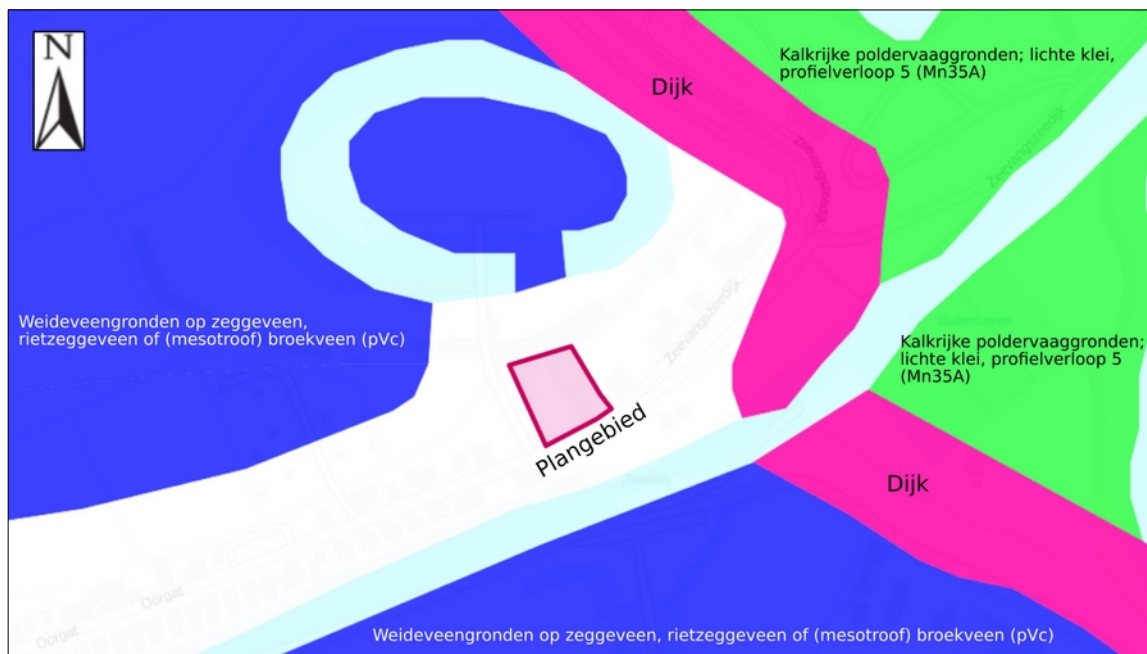
het landschap.

Op de geomorfologische kaart van Nederland valt het plangebied deels in een niet gekarteerde zone vanwege de ligging in bebouwd gebied (afbeelding 7). Het noordelijke deel van het plangebied is gekarteerd als 'Storthopen met grind-, zand-, kleigaten of ijzerkuilen' (L91). Ten westen en ten zuiden van het plangebied ligt een 'Ontgonnen veenvlakte'. Ten oosten van het plangebied, waar het Oorgat in het markermeer uitmondt, ligt een 'Aanwasvlakte'. De storthopen in het noordelijke deel van het plangebied houden verband met het Fort bij Edam en dateren daarom vermoedelijk uit het einde van de 19^e of het begin van de 20^e eeuw.

Op de bodemkaart van Nederland valt het plangebied in een niet gekarteerde zone vanwege de ligging in bebouwd gebied (afbeelding 8). De omgeving rond het plangebied is grotendeels gekarteerd als 'Weideveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen'. Ten oosten van het plangebied zijn twee stroken te herkennen die gekarteerd zijn als 'Dijk'. Het plangebied zou, wanneer gekarteerd, waarschijnlijk ook in een zone vallen die als 'Dijk' beschreven zou staan vanwege de ligging ervan op de dijk van het Oorgat.

Afbeelding 7. Het plangebied op de geomorfologische kaart van Nederland (bron: Archis3).

Afbeelding 8. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (bron: Archis3).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuze factoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

De eerste vermelding van de nederzetting Edam dateert uit 1310, de bewoningsgeschiedenis gaat echter verder terug. Al in de 12^e eeuw vestigden boeren en vissers zich langs de oevers van het riviertje de Ye of E, ter plaatse van het huidige Edam. Vanwege de aanleg van een dam in deze rivier werd Edam een plaats waar goederen overgeladen moesten worden waardoor de nederzetting in de 13^e eeuw uitgroeide tot handelsplaats.

In 1347 ontvangt Edam het stadsrecht van Graaf Willem V. Daarin werd onder andere bepaald dat er een kortere verbinding tussen de Purmer en de Zuiderzee gegraven mocht worden. Als gevolg hiervan werd het Oorgat gegraven (waaraan het plangebied is gelegen) en werden havens aangelegd waardoor de oude haven bij Volendam overbodig was geworden (Huskens & Nyst, 2015). De term 'oorgat' betekent een smalle opening in een brug waar de mast van een schip doorheen kan wanneer de brug gesloten is. De jaren hierna kwam de stad tot grote bloei vanwege de kaashandel, haringvisserij en scheepsbouw. Vanaf 1565 ging het weer minder met Edam, in dat jaar werd op last van Phillips II het Oorgat afgesloten waardoor de visserij zich naar Volendam verplaatste. In 1573 kreeg Edam van Willem van Oranje het Waagrecht, als dank voor de geboden hulp tijdens het beleg van Alkmaar. Dankzij dit recht beleefde Edam in de 16^e en 17^e eeuw zijn grootste bloeiperiode (Jacobs, 2006).

Archeologisch onderzoek aan het Oorgat heeft aangetoond dat het dijklichaam van de dijk langs het Oorgat in de loop der tijd diverse malen is verbreed en verhoogd (Huskens & Nyst, 2015). Op historische kaarten is te zien dat het plangebied in ieder geval vanaf 1550 onafgebroken bebouwd is, de huidige bebouwing stamt vermoedelijk uit de 20^e eeuw.

Op afbeelding 12 is te zien dat, iets ten noorden van het plangebied, in de eerste helft van de 19^e eeuw het Fort bij Edam verschijnt. Het Fort bij Edam is onderdeel van de Stelling van Amsterdam. De eerste werkzaamheden voor de bouw van het fort vonden plaats in 1885. Tot 1908 werden er werkzaamheden uitgevoerd ter voorbereiding van de bouw van het fort: het veen werd afgegraven en er werd zand gestort. Vanaf 1908 werd gestart met de bouw van het fort, het fort werd in beton gebouwd en in 1913 was het fort af. Het fort is nooit onder vuur komen te liggen (Huskens & Nyst, 2015). De kans op het in de omgeving aantreffen van losse militaire vondsten (zoals projectielen) is daardoor gering.

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

De oudste geraadpleegde kaart is vervaardigd door Jacob van Deventer en geeft de situatie weer van omstreeks 1550 (afbeelding 9). Als herkenningspunten zijn het historische centrum van Edam en de weg en watergang van het Oorgat te zien. Verder is te zien dat het plangebied nabij een brug of sluis is gelegen. Hoewel de bebouwing binnen het plangebied nogal grof en schematisch is weergegeven, lijkt het er op dat het plangebied zich binnen een dichtbebouwd gedeelte van het Oorgat bevindt.

De daaropvolgende kaart is vervaardigd door Joan Blaeu en Frederick de Wit en geeft de situatie weer van omstreeks 1700 (afbeelding 10). De bebouwing is hier nauwkeuriger weergegeven. Als herkenningspunten is de (water)weg van het Oorgat te zien, ook is iets ten zuidoosten van het plangebied duidelijk een sluis te zien. Binnen het plangebied lijken er in deze tijd aan de wegwijk wel zes aan elkaar grenzende gebouwen te staan. Het centrale deel van het plangebied bestaat grotendeels uit tuintjes of akkers, in het noordwesten grenst het plangebied aan een los gebouw (mogelijk ligt een klein deel van het gebouw binnen het plangebied). Het noordelijke deel van het plangebied lijkt uit water te bestaan.

Op de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832 wordt de bebouwing nauwkeuriger weergegeven. Deze kaarten zijn, hoewel zeker niet altijd feilloos, in de regel vrij betrouwbaar. Aanwezige bebouwing wordt in principe altijd weergegeven, al is de exacte locatie binnen een perceel niet altijd even nauwkeurig. Op de uitsnede van de minuutkaart (afbeelding 11) zijn als herkenningspunten de (water)weg Oorgat en de sluis te zien. Op deze kaart is alle bebouwing verdwenen, alleen de zuidoostelijke hoek van het plangebied is bebouwd en de noordkant van het plangebied lijkt uit water te bestaan. Het westelijke deel van het plangebied is onderdeel van perceelnummer 263, centraal binnen het plangebied bevindt zich perceelnummer 262 (waartoe ook een gebouw behoort), perceelnummer 261 (ook bebouwd) valt binnen de zuidwesthoek van het plangebied. Het noordelijke deel (het water) is onderdeel van perceelnummer 248. In de bijbehorende tafels der grondeigenaren kan aanvullende informatie over de eigenaren en het grondgebruik worden opgezocht. Perceelnummer 248 wordt als '' (herhalingsteken) beschreven. Omdat dit teken onderdeel is van een lange reeks herhalingstekens onder het woord 'Weiland', gaat het mogelijk om een schrijffout. Het perceel is namelijk op de kaart blauwgekleurd en lijkt sterk op een sloot of riviertje. Op de plaats waar de naam van de eigenaar zou moeten staan staat: 'De Polder Zeevang'. Perceelnummer 261 wordt omschreven als 'Huis & Erf' en was eigendom van Klaas Kersloot, een boer uit

Edam. Perceelnummer 262 wordt als 'Huis & Erf' omschreven en was eigendom van Jan van Baan, een visser uit Edam. Perceelnummer 263 wordt ook als 'Huis & Erf' omschreven (het huis ligt ten westen van het onderhavige plangebied) en was eigendom van Pieter Bommel, een werkmans uit Edam.

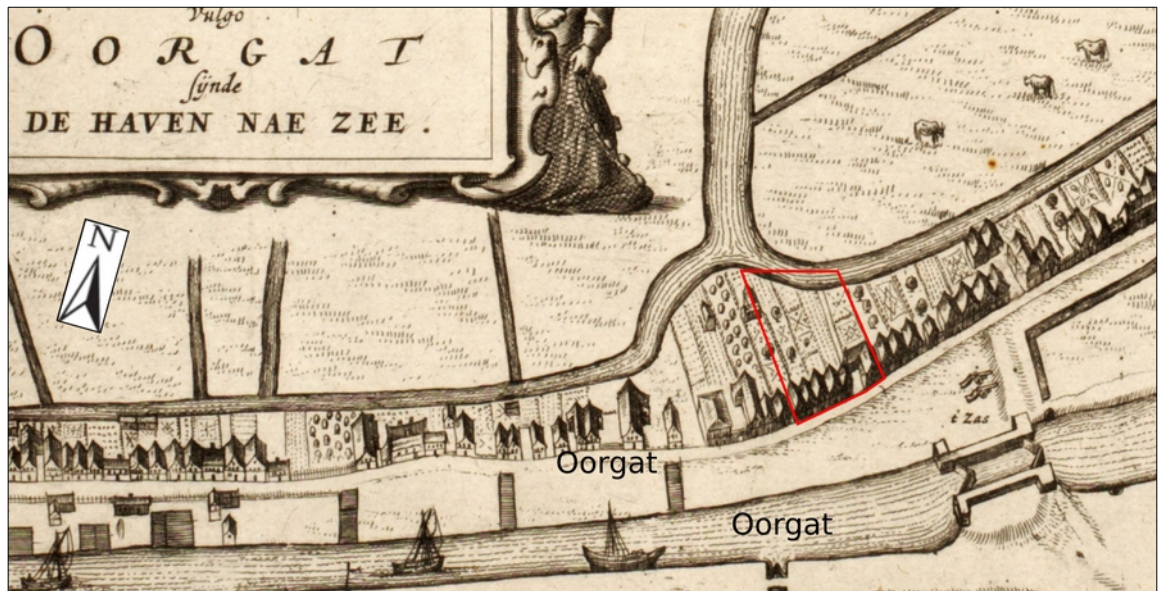
Op de hierop volgende militaire- en bonnenkaarten en de latere topografische atlanten (afbeelding 12) is te zien dat het water (dat op oudere kaarten zichtbaar was in het noordelijke deel van het plangebied), lijkt te zijn aangeplempt. Ook lijkt de waterweg van het Oorgat iets verder van de weg af te liggen en is de sluis iets naar het westen verplaatst. Op de kaart uit 1895 is aan de weggant van het plangebied een gebouw te zien, of het om de huidige bebouwing gaat is niet bekend.

Rond 1910 bevinden zich aan weerszijden van het plangebied (langs de weggant) gebouwen. Het gaat om de huidige bebouwing (informatie opdrachtgever): Oorgat 8 aan de westzijde (gebouwd in 1910) en Oorgat 2 aan de oostzijde (gebouwd in 1905).

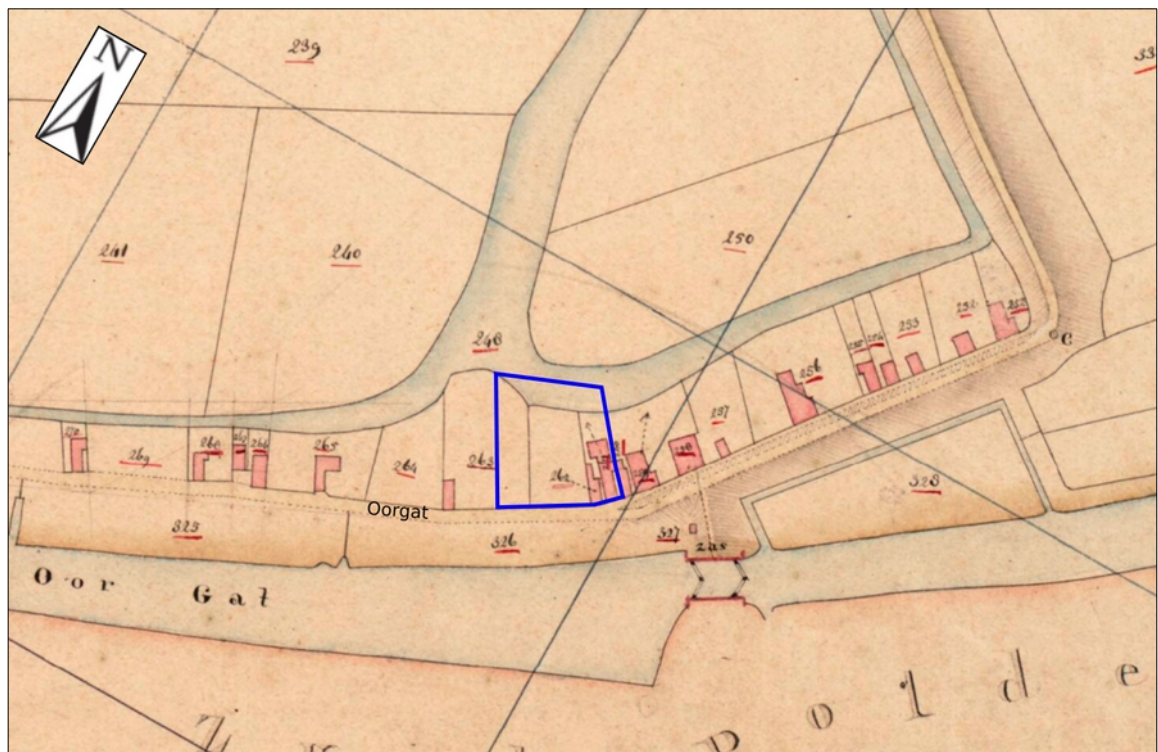
Op de kaart uit 1950 is te zien dat ten noorden van het plangebied het Fort bij Edam is verschenen. De kaart uit 1975 is onduidelijker, de strook tussen de weg en de sloot (waarop het plangebied is gelegen) lijkt hier smaller en ook is het Fort bij Edam verdwenen. Op de kaart uit 2000 is binnen het plangebied de huidige loods, bedrijfswoning en één van de schuren te zien.

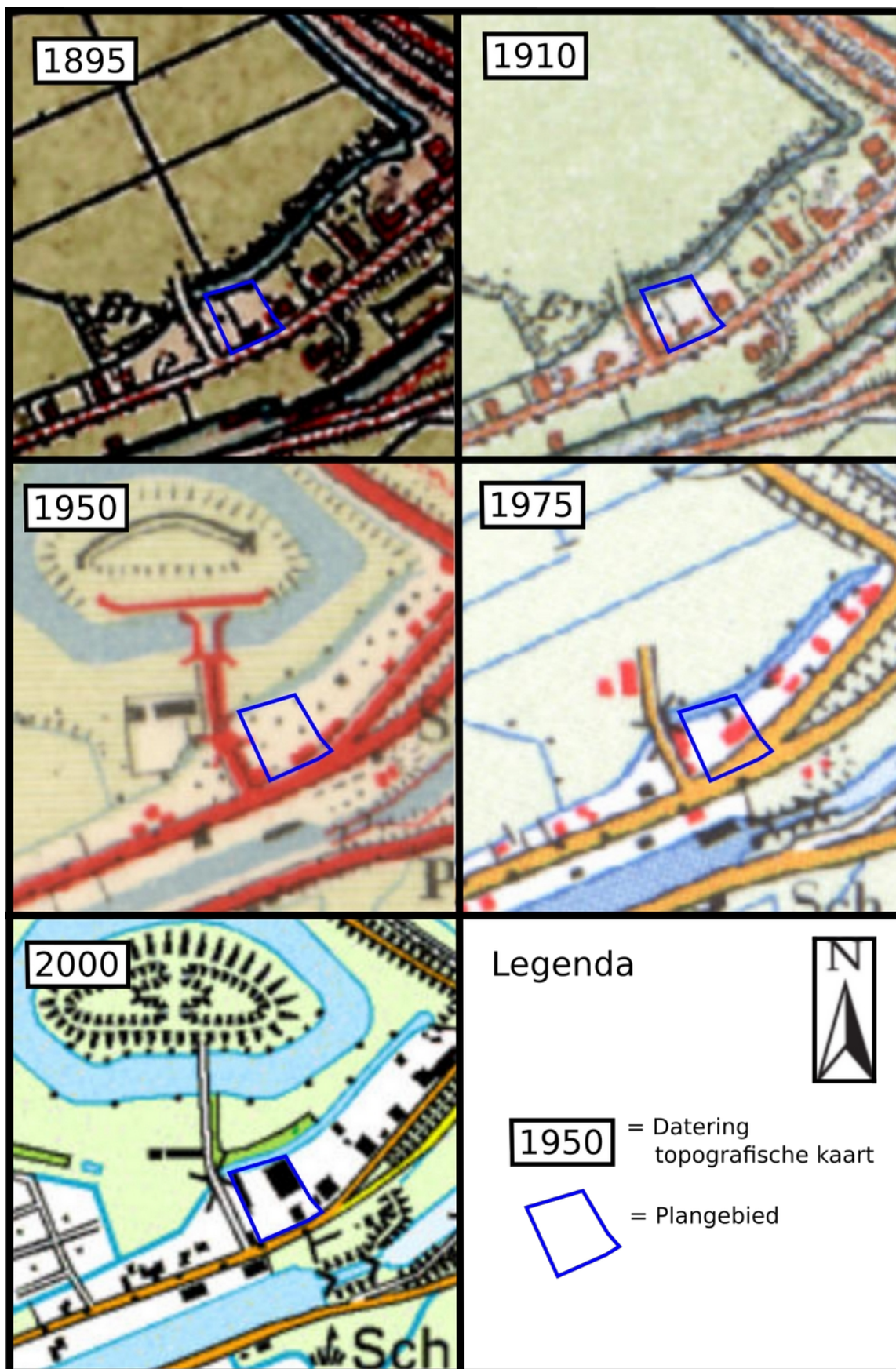
Afbeelding 9. Het plangebied (binnen de rode cirkel) op een uitsnede van een kaart van Jacob van Deventer die de situatie weergeeft omstreeks 1550 (bron: Beeldbank Noord-Hollands archief, inventarisnummer NL-HlmNHA_560_002418).

Afbeelding 10. Het plangebied (binnen het rode kader) op een uitsnede van de 'Edamvm vulgo Edam', een kaart van Joan Blaeu en Frederick de Wit die de situatie rond 1700 weergeeft (bron: Beeldbank Universiteit van Amsterdam, <https://www.uvaerfgoed.nl/beeldbank/xview?identificer=hdl:11245/3.1619>)

Afbeelding 11. Uitsnede van de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832: minuutplan Edam, Noord Holland, sectie B, blad 02 (MIN07030B02). Het plangebied is blauw omkaderd (bron: <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/rce-mediabank/detail/a767d8a6-94d7-11e5-ab69-fff15b65d549>).

Afbeelding 12. Het plangebied (blauw omkaderd) op uitsneden van topografische kaarten uit de 19^e en 20^e eeuw (bron: www.topotijdreis.nl).

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. Alle relevante informatie over monumenten, onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van circa 500 m (onderzoeksgebied) om het plangebied is geraadpleegd (bijlage 4).

2.6.1 AMK-monumenten

Binnen een straal van ca. 500 m om het onderhavige plangebied bevinden zich drie AMK-monumenten.

Het onderhavige plangebied is gelegen binnen monumentnummer 14649, een terrein van hoge archeologische waarde waar sporen van bewoning kunnen worden verwacht uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het gaat om de stad Edam. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

Monumentnummer 14684, op ca. 200 m ten noordoosten van het onderhavige plangebied, betreft de IJsselmeerdijk. Op dit terrein van archeologische waarde kunnen resten van een dijk verwacht worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

Monumentnummer 14681, op ca. 120 m ten zuidoosten van het onderhavige plangebied, betreft de Zuidpolderzeedijk. Op dit terrein van archeologische waarde kunnen resten van een dijk verwacht worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De Zuidpolderzeedijk vormt een onderdeel van de Noorder Y en Zeedijk en levert een bijdrage aan de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van het gebied.

2.6.2 Onderzoeksgebieden en vondstlocaties

In de omgeving van het plangebied staan verschillende onderzoeken en vondstlocaties geregistreerd in Archis (bijlage 4). De relevante onderzoeksgebieden waarbij informatie beschikbaar is zullen hieronder besproken worden.

De onderzochte onderzoeken hebben allen (net als het onderhavige plangebied) plaatsgevonden langs de dijk waarop de weg Oorgat is gelegen. De vondstlocaties behoren allemaal tot de hieronder besproken onderzoeken.

Onderzoeksmeldingsnummer 4567334100, op ca. 130 m ten noordoosten van het onderhavige plangebied, betreft een bureauonderzoek uit 2017. Uit het onderzoek is gebleken dat het terrein gelegen is binnen een ontgonnen veengebied dat vanaf de Late Middeleeuwen in cultuur is gebracht. Archeologisch onderzoek in de omgeving toont aan dat langs het Oorgat sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd kunnen worden verwacht. Na het graven van het Oorgat aan het eind van de 14^e eeuw is de dijk langs het water continu bewoond geweest. Op historische kaarten vanaf de 16^e eeuw is deze bebouwing te zien. De archeologische verwachting op dit terrein voor de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd was dan ook hoog. Bewoningssporen uit de Vroege Middeleeuwen of vroeger werden niet verwacht aangezien het terrein voor de Late Middeleeuwen bestond uit een veenmoeras dat te nat was voor bewoning. Uiteindelijk is geadviseerd om op dit terrein een archeologische opgraving uit te voeren (Brattinga, 2017).

De opgraving (onderzoeksmeldingsnummer 4607267100) is in 2018 uitgevoerd. Tijdens het onderzoek zijn sporen aangetroffen die dateren vanaf de 11^e tot en met de 19^e eeuw. Het gaat om een houten huis uit de 16^e eeuw, een stenen woonhuis uit de 18^e-19^e eeuw en een waterkelder uit de 19^e eeuw. De bodemlagen op het terrein zijn aan de hand van aardewerk gedateerd en dateren vanaf de 11^e tot en met de 19^e eeuw. Er wordt verondersteld dat het terrein eerst is opgehoogd voor bewoning, waarna een dijklichaam is opgeworpen. In welke periode de dijk is opgeworpen wordt uit het rapport niet duidelijk, wel wordt gesteld dat er menselijke activiteit was vanaf de 12^e eeuw en dat er vanaf de 16^e eeuw een huis langs het dijklichaam heeft gestaan (Vermoolen, 2020).

Onderzoeksmeldingsnummer 2279384100, op ca. 50 m ten noordoosten van het onderhavige plangebied, betreft een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2010. Uit het voorafgaande bureauonderzoek blijkt dat het terrein binnen de middeleeuwse kern van Edam ligt nabij een laatmiddeleeuwse sluis waar in ieder geval vanaf de 16^e eeuw dichte bebouwing heeft gestaan. In de nabije omgeving zijn aardewerkvondsten aangetroffen uit de periode 725-900, 1000-1250 en 1600-1800. Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het terrein in de 16^e en 17^e eeuw bebouwd was. Tijdens het daaropvolgende booronderzoek zijn geen grootschalige verstoringen geconstateerd, archeologische niveaus werden afgedekt door een recent pakket opgebracht materiaal met diktes van ca. 0,5 m aan de kant van de dijk tot ca. 1,5 m op het achtererf.

Gedurende het proefsleuvenonderzoek zijn vier fases aangetroffen. Een laatmiddeleeuwse fase, vertegenwoordigd door een greppel waarin een plank is gevonden die dendrochronologisch in het jaar 1355 geplaatst is. Hierna is het terrein opgehoogd en is er een nieuwe greppel gegraven, de datering van deze laag is onbekend. Daarna volgt een tweede ophoging uit de periode 1800-2000. De jongste sporen bestaan uit een poer en een waterkelder die vermoedelijk behoorden tot een recent gesloopte stolpboerderij. Omdat de greppels niet door de bouwplannen bedreigd werden is het terrein vrij gegeven voor ontwikkeling, verder wordt gesteld dat de greppels duiden op menselijke activiteiten in de omgeving vanaf tenminste de Late Middeleeuwen (Griffioen, 2010).

Onderzoeksmeldingsnummer 2109478100, op ca. 130 m ten zuidwesten van het onderhavige plangebied, betreft een archeologische begeleiding uitgevoerd in 2005. Tijdens de begeleiding is een 17^e-18^e eeuwse ophogingslaag aangetroffen (gedateerd op basis van aardewerk), mogelijk gaat het om een uitbreidingsfase van de van oorsprong 14^e eeuwse dijk langs het Oorgat. Verder is er een grote hoeveelheid laat 16^e en 17^e eeuws aardewerk aangetroffen in een stortlaag waarmee een sloot aan de

noordzijde van het terrein is gedempt. De begeleiding heeft aangetoond dat het dijklichaam langs het Oorgat bijzonder goed geconserveerd is. De intacte 17^e eeuwse uitbreiding betekent dat kan niet worden uitgesloten dat zich langs het dijklichaam goed geconserveerde bewoningssporen uit voorafgaande perioden bevinden. Het gaat daarbij mogelijk om bewoningssporen langs het oorspronkelijk smallere 14^e eeuwse dijklichaam (Jacobs, 2006).

Onderzoeksmeldingsnummer 4601661100, op ca. 310 m ten zuidwesten van het onderhavige plangebied, betreft een opgraving uitgevoerd in 2018. Tijdens de opgraving zijn sporen teruggevonden die dateren uit de 17^e tot en met de 19^e eeuw. Het Oorgat (de weg) ligt op een laatmiddeleeuwse dijk waarvan aan de straatzijde vermoedelijk een ophogingslaag van het dijklichaam is aangesneden. Verder zijn er aan de straatzijde sporen van huisplaatsen gevonden uit de 17^e of 18^e eeuw. Daarboven bevond zich een ophogingslaag uit de 19^e eeuw. Op het voormalige achterterrein is een waterput aangetroffen die was ingegraven in een oude ophogingslaag van veenplaggen. Vondsten uit de put dateren uit de 17^e en 18^e eeuw. Het lijkt erop dat de put uit de 17^e eeuw stamt en in de eerste helft van de 18^e eeuw is gedempt. Ook wordt gedacht dat op dat het terrein een laatmiddeleeuwse huisterp is aangelegd vanwege de hoeveelheid ophogingslagen dat is aangetroffen (Brattinga & Vermoolen, 2019).

Onderzoeksmeldingsnummer 4618486100, op ca. 310 m ten zuidwesten van het onderhavige plangebied, betreft een opgraving uitgevoerd in 2018. Uit het onderzoek is gebleken dat de ondergrond tot ca. 1 m -mv recentelijk is verstoord. Hieronder bevindt zich een pakket van klei zand en veenlagen waarin drie bewoningsniveaus zijn aangetroffen. De niveaus zijn gedateerd in de perioden: 1494-1525, 1525-1600 en 1600-1900 (met behulp van dendrochronologie, vondsten en stratigrafie), en bevinden zich respectievelijk op 1,8, 1,2 en 0,6 m -NAP. Onder het oudste bewoningsniveau zijn kuilen waargenomen die in de periode 1350-1494 geplaatst zijn. Het oudste niveau is vertegenwoordigd door palen waarvan wordt verondersteld dat ze tot een woonhuis behoorden, verder zijn er geen sporen of vondsten aan deze fase te herleiden. Daarboven zijn planken en palen van een vermoedelijk drie-beukig houten gebouw aangetroffen (1525-1600). Het niveau uit 1600-1900 bestaat uit twee gebouwen met op het achtererf twee 19^e eeuwse waterputten, mogelijk is in deze periode het perceel opgedeeld (Salomons, 2018).

2.7 Verwachtingsmodel

Aan de hand van de geo(morfo)logische gesteldheid van de bodem, de bekende archeologische waarden en de bewoningsgeschiedenis kan een verwachtingsmodel worden opgesteld voor het plangebied. Binnen het plangebied worden geen archeologische waarden uit perioden vóór de Late Middeleeuwen verwacht, de omgeving bestond in deze tijd uit een veenmoeras en was te nat voor bewoning.

Voor de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt een hoge verwachting op archeologische waarden binnen het plangebied. Na het graven van het Oorgat halverwege de 14^e eeuw is op de dijk langs het water permanent bebouwing geweest, dit blijkt uit historische gegevens en archeologische onderzoeken in de nabije omgeving. Uit historisch kaartmateriaal blijkt dat het plangebied ten minste vanaf 1550 bebouwd is. Op afbeelding 10 is te zien dat het plangebied in de 17^e eeuw in ieder geval aan de kant van het Oorgat volledig bebouwd is, mogelijk heeft een deel van een gebouw in deze tijd op het achtererf gestaan. Op latere kaarten uit de 19^e en 20^e eeuw is ook bebouwing langs het Oorgat te zien. Deze bebouwing bevindt zich op het centraal zuidelijke en zuidoostelijke deel van het plangebied (langs het Oorgat) en heeft de ondergrond waarschijnlijk tot enige diepte verstoord, hetzelfde geldt voor de loods die momenteel op het noordoostelijke deel van het plangebied is gelegen. Een booronderzoek op ca. 50 m ten noordoosten van het plangebied heeft uitgewezen dat de ondergrond aan de kant van de dijk slechts tot 0,5 m -mv verstoord is door een recente laag waaronder archeologische niveaus te vinden waren (vooronderzoek van 2279384100, zie hoofdstuk 2.6.2).

Voor de zuidelijke deel van het plangebied, grenzend aan het Oorgat, geldt dus een hoge verwachting op nederzettingsresten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Deze kunnen zich reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte bevinden en kunnen concreet bestaan uit fundamenten van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, paalsporen van huizen, slootvullingen, gebruiksvorwerpen alsmede sporen van werkplaatsen en handelsactiviteiten.

Op bijlage 5 is te zien dat niet overal evenveel verdiept wordt, een deel van het terrein wordt zelfs opgehoogd. Uit de bijlage blijkt dat op de plaats van de geplande vrijstaande woning zal het meest verdiept worden: tussen ca. 1,0 en 1,6 meter onder het maaiveld (de ontgravingsdiepte neemt in de richting van de dijk toe). Ook in de directe omgeving van de geplande vrijstaande woning zal flink verdiept worden: tussen ca. 0,5 en 1,3 meter onder het maaiveld. Ter hoogte van de geplande loods zal er minder diep gegraven worden: tussen ca. 0,10 en 0,50 meter. Het centrale en noordelijke deel van het plangebied waar geen bebouwing gepland is zal worden opgehoogd, dit geldt ook voor het parkeergedeelte. Vooral in de de zuidwesthoek van het plangebied (het deel rond de geplande vrijstaande woning) zullen archeologische waarden bedreigd worden, hier is de ontgraving het grootst en bevinden zich vermoedelijk nog intacte archeologische nederzettingsresten daterend vanaf de Late Middeleeuwen. Ter hoogte van het parkeergedeelte worden ook intacte archeologische nederzettingsresten vanaf de Late Middeleeuwen verwacht al zullen deze mogelijk deels verstoord zijn door de huidige bebouwing. Deze verwachte resten worden echter (net zoals die op het achterterrein) niet bedreigd omdat het maaiveld hier wordt opgehoogd.

Op de locatie van het geplande woonzorgcomplex zal tot een geringe diepte ontgraven worden (maximaal 0,5 m -mv), hier is de verwachting op nederzettingsresten minder hoog omdat bebouwing hier ontbreekt op de kaart uit 1700 (afbeelding 10). Bovendien overlapt het grootste deel van het geplande woonzorgcomplex met de bestaande loods, hier zal de ondergrond al tot enige diepte verstoord zijn.

3. Samenvatting en advies

In oktober 2021 is in opdracht van Oorgat Ontwikkeling bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Oorgat 6-6a te Edam, gemeente Edam-Volendam. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1).

De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische waarden.

De werkzaamheden bestaan uit de sloop van een bedrijfswoning en loods, de egalisatie van het terrein en de bouw van een vrijstaande woning (138 m²) en een woonzorgcomplex (726 m²). Ontgravingen ter plaatse van de woning zullen tussen ca. 1,0 en 1,6 meter onder het huidige maaiveld reiken. Voor het woonzorgcomplex zal minder diep gegraven worden: tussen ca. 0,10 en 0,50 meter. Ook de zone direct ten noorden van het geplande parkeergedeelte en tussen de geplande woning en het geplande complex zal enigszins ontgraven worden (bijlage 5). De oppervlaktelagen en dieptes komen boven de in het bestemmingsplan en archeologische nota vastgelegde vrijstellingsgrens (onderzoek verplicht bij plannen groter dan 50 m² en dieper dan 0,35 m -mv), waardoor archeologisch onderzoek verplicht wordt gesteld.

Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat er binnen het plangebied een hoge kans is op het aantreffen van nederzettingsresten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Deze kunnen zich reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte bevinden en kunnen concreet bestaan uit fundamente van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, paalsporen van huizen, slootvullingen, gebruiksvoorwerpen alsmede sporen van werkplaatsen en handelsactiviteiten. Vooral in de de zuidwesthoek van het plangebied (het deel rond de geplande vrijstaande woning) zullen archeologische waarden bedreigd worden, hier is de ontgraving het grootst en bevinden zich vermoedelijk nog intacte archeologische nederzettingsresten vanaf de Late Middeleeuwen.

Vooraf in de de zuidwesthoek van het plangebied (het deel rond de geplande vrijstaande woning) zullen archeologische waarden bedreigd worden, hier is de ontgraving het grootst en bevinden zich vermoedelijk nog intacte archeologische nederzettingsresten vanaf de Late Middeleeuwen.

Ter hoogte van het parkeergedeelte worden ook intacte archeologische nederzettingsresten vanaf de Late Middeleeuwen verwacht al zullen deze mogelijk deels verstoord zijn door de huidige bebouwing. Deze verwachte resten worden echter (net zoals die op het achterterrein) niet bedreigd omdat het maaiveld hier wordt opgehoogd. Op de locatie van het geplande woonzorgcomplex zal tot een geringe diepte ontgraven worden (maximaal 0,5 m -mv), hier is de verwachting op nederzettingsresten minder hoog omdat bebouwing hier ontbreekt op de kaart uit 1700 (afbeelding 10). Bovendien overlapt het grootste deel van het geplande woonzorgcomplex met de bestaande loods, hier zal de ondergrond al tot enige diepte verstoord zijn.

Omdat nu nog onduidelijk is in hoeverre het bodemprofiel intact is en om de bodemopbouw in kaart te brengen, wordt een verkennend booronderzoek geadviseerd. Er dient in ieder geval geboord te worden op de locatie van de geplande vrijstaande woning en de directe omgeving hiervan (de strook ten westen van de woning en naar het noord(oost)en toe tot aan de geplande loods, het oostelijke deel dat binnen het parkeergedeelte valt hoeft niet onderzocht te worden). Op afbeelding 13 is binnen het blauwe kader het deel van het plangebied te zien waarvoor een vervolgonderzoek is geadviseerd.

Het doel zal zijn eventuele (sub)recente verstoringen in kaart te brengen, de geomorfologie van de bodem te bepalen en de ondergrond te controleren op de aanwezigheid van archeologische resten en ophogingslagen.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Edam-Volendam, te worden genomen.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Erfgoedwet 2016) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

Afbeelding 13. Het plangebied (rood omkaderd) en de huidige bebouwing op de een moderne topografische kaart. Het deel van het plangebied waarvoor een vervolgonderzoek is geadviseerd is blauw omkaderd (bron: Archis3).

4. Literatuur en bronnen

4.1 Literatuur

Brattinga, J.J., 2017. *Archeologisch bureauonderzoek Zeevangszeedijk 11 te Edam, gemeente Edam-Volendam*. Hollandia reeks 653. Zaandijk.

Brattinga, J.J. & S.M. Vermoolen, 2019. *Langs het Oorgat. Een archeologische opgraving ter hoogte van Oorgat 38-40 in Edam (NH)*. Hollandia reeks 778. Zaandijk.

Griffioen, A., 2010. *Inventariserend veldonderzoek te Edam, Zeevangszeedijk 14*. Hollandia reeks 325. Zaandijk.

Huskens, S. & C. Nyst, 2015. *Beleidsnota Archeologie gemeente Edam-Volendam*. SCENH / Gemeente Edam-Volendam, Volendam.

Jacobs, E., 2006. *Locatie 'Oorgat 20 a&b' gemeente Edam-Volendam. Een archeologische begeleiding*. STAR 101. Amsterdam.

Médard, A., 2018. *Kwaliteitshandboek Archeologenbureau Argo versie 2.1*. Argo 1. Zaandam.

Salomons, K.T., 2020. *Laatmiddeleeuwse en nieuwetijdse bebouwing aan het Oorgat 62-64 in Edam, gemeente Edam-Volendam*. Hollandia reeks 845. Zaandijk.

Vermoolen, S.M., 2020. *Archeologische opgraving aan de Zeevangszeedijk 11 in Edam, gemeente Edam-Volendam (NH)*. Hollandia reeks 790. Zaandijk.

Z.N., 2019. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1*.

4.2 Internetbronnen

ARCHIS3 via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/#/zaak/search> Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/

<https://www.google.nl/maps>

beeldbank.cultureelerfgoed.nl/

opentopo.nl

topotijdreis.nl

www.ruimtelijkeplannen.nl

4.3 Afbeeldingenlijst

Afbeelding 1. De locatie van het plangebied (binnen de rode cirkel) op een uitsnede van de topografische kaart van Nederland.

Bron: www.opentopo.nl

Afbeelding 2. De huidige bebouwing op het perceel Oorgat 6-6a.

Bron: opdrachtgever.

Afbeelding 3. De geplande situatie op het perceel Oorgat 6-6a, de geplande nieuwbouw bestaat uit een vrijstaande woning (aangegeven als '6') en een woonzorgcomplex (aangegeven als '6A'). Verder worden er parkeerplaatsen en terrassen aangelegd.

Bron: opdrachtgever.

Afbeelding 4. Uitsneden van de bouwtekeningen van het woonzorgcomplex en de vrijstaande woning, te zien is dat de onderkant van de vloer voor beide gebouwen op 1,8 m onder peil komen te liggen.

Bron: opdrachtgever.

Afbeelding 5. Het plangebied (rood omkaderd) op een uitsnede van de beleidskaart van Edam-Volendam.

Bron: Gemeente Edam-Volendam.

Afbeelding 6. Het plangebied (contouren in rood) op een uitsnede van de AHN, de maaiveldhoogten zijn in wit weergegeven.

Bron: <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

Afbeelding 7. Het plangebied op de geomorfologische kaart van Nederland.

Bron: Archis3.

Afbeelding 8. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland.
Bron: Archis3.

Afbeelding 9. Het plangebied (binnen de rode cirkel) op een uitsnede van een kaart van Jacob van Deventer die de situatie weergeeft omstreeks 1550.
Bron: Beeldbank Noord-Hollands archief, inventarisnummer NL-HlImNHA_560_002418.

Afbeelding 10. Het plangebied (binnen het rode kader) op een uitsnede van de 'Edamvm vulgo Edam', een kaart van Joan Blaeu en Frederick de Wit die de situatie rond 1700 weergeeft.
Bron: Beeldbank Universiteit van Amsterdam, <https://www.uvaerfgoed.nl/beeldbank/xview?identifier=hdl:11245/3.1619>

Afbeelding 11. Uitsnede van de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832: minuutplan Edam, Noord Holland, sectie B, blad 02 (MIN07030B02). Het plangebied is blauw omkaderd.
Bron: <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/rce-mediabank/detail/a767d8a6-94d7-11e5-ab69-fff15b65d549>

Afbeelding 12. Het plangebied (blauw omkaderd) op uitsneden van topografische kaarten uit de 19^e en 20^e eeuw.
Bron: www.topotijdreis.nl

Afbeelding 13. Het plangebied (rood omkaderd) en de huidige bebouwing op de een moderne topografische kaart. Het deel van het plangebied waarvoor een vervolgonderzoek is geadviseerd is blauw omkaderd.
Bron: Archis3.

Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden;
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken of er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de

bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode		Van*	Tot*	Geochronologisch Tijdperk	Geochronologische Tijd	Van*	Tot*
Nieuwe Tijd	Late Nieuwe Tijd	1850	1945	Holoceen	Subatlanticum	-450	nu
	Midden Nieuwe Tijd	1650	1850				
	Vroege Nieuwe Tijd	1500	1650				
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen	1050	1500				
	Vroege Middeleeuwen	450	1050				
Romeinse Tijd	Laat Romeinse Tijd	270	450				
	Midden Romeinse Tijd	70	270				
	Vroeg Romeinse Tijd	-12	70				
IJzertijd	Late IJzertijd	-250	-12				
	Midden IJzertijd	-500	-250				
	Vroege IJzertijd	-800	-500				
Bronstijd	Late Bronstijd	-1100	-800				
	Midden Bronstijd	-1800	-1100				
	Vroege Bronstijd	-2000	-1800				
Neolithicum	Laat Neolithicum	-2850	-2000				
	Midden Neolithicum	-4200	-2850				
	Vroeg Neolithicum	-5300	-4200				
Mesolithicum	Laat Mesolithicum	-6450	-5300				
	Midden Mesolithicum	-7100	-6450				
	Vroeg Mesolithicum	-8800	-7100				
Paleolithicum	Laat Paleolithicum	-35000	-8800				
	Midden Paleolithicum	-300000	-35000				
				Pleistoceen			
					Weichselien	-114.050	-9.700
					Eemien	-126.050	-114.050
					Saalien	-236.050	-126.050
					Oostermeer	-241.050	-236.050
Onbenoemd	-322.050	-241.050					

*jaren t.o.v. Christus

Kleurlegenda

relatief koud klimaat	
relatief warm klimaat	
relatief nat klimaat	
relatief droog klimaat	

Bijlage 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen Informatie Centrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis